

Sieraden als appeltje voor de dorst

CRISIS? WELKE CRISIS?

Eenvoudige
tabzint uit Algerije
met email en
rood bakeliet.
Een vrouw die
een zoon geboort
had, kreeg van
haar man een
dergelijk sieraad.
Kostbaarder
exemplaren zijn
vaak groter, uit
zilver en met
gebruik van echt
koraal

Sieraden vervullen in veel landen meer functies dan slechts als versiering. Sieraden vertellen over de status en rijkdom van een vrouw en haar gezin, over de regio waar ze vandaan komt, over haar angsten en geloof. In dit artikel kijken we naar een van de meest in het oog springende verschillen in het gebruik van sieraden tussen onze wereld en die van het Midden-Oosten: sieraden als object van economische waarde.

TEKST Sigrid M. van Roode

In 2009 raakte de wereld verzeild in de zwaarste economische crisis sinds de jaren '30 van de vorige eeuw. Banken vielen om; bouwprojecten werden uitgesteld; ontslagrondes eisten hun tol; een complete generatie die tot nu toe in hoogconjunctuur leefde, bleef in verwarring achter. Terwijl in Nederland jonge werknemers worstelden met de vraag waarom de standaard salarisverhoging uitbleef en er geen bonus werd uitgekeerd, vroeg ik in Egypte aan een goede vriendin hoe zij deze crisis doorstond. Haar antwoord was even verrassend als typerend voor het economische klimaat van het land aan de Nijl: "Crisis? Welke crisis? Ik heb mijn armbanden toch nog?" Voor ons een wat merkwaardige opmerking. Echt vrouwelijk, om zelfs in tijden van economische tegenslag eerst te denken aan haar uiterlijk...of zit er meer achter?

Armbanden zijn voor moeilijke tijden

Sieraden hebben, naast esthetische waarde als kunstvoorwerp, in de Arabische wereld nadrukkelijk ook een economische waarde. Deze gaat soms zelfs boven de esthetische waarde uit. Een Arabisch spreekwoord drukt het kernachtig uit: "Armbanden zijn voor de moeilijke tijden." Vrouwen bouwen om meerdere redenen een uitgebreide sieradencollectie op. De belangrijkste zijn status en economische zekerheid. De sieraden die een vrouw heeft, vormen haar persoonlijke bezit en maken dan ook geen deel uit van het gezamenlijk vermogen van een echtpaar of een gezin.

De basis voor haar sieradencollectie wordt gelegd bij haar verlovings- en huwelijksdag. Hier wordt uitgebreid over onderhandeld door beide families: de bruidsschat is een cruciaal onderdeel van de huwelijksvereenkomst. Een deel wordt tijdens de verloving geschonken, het resterende deel volgt bij de bruiloft. De omvang van de bruidsschat moet respect voor de vrouw en haar familie weerspiegelen;

op haar trouwdag zal de schittering van vele sieraden aan de omstanders laten zien hoezeer de bruid in haar nieuwe familie op waarde wordt geschat.

Daarnaast zijn zij tegelijkertijd een verzekering, voor het geval het huwelijk zou stranden; de vrouw heeft dan in ieder geval haar privévermogen om voor zichzelf te zorgen. De omvang en de aard van de bruidsschat verschilt van land tot land en van streek tot streek. Reizigersverslagen uit Jemen uit de jaren '30 van de vorige eeuw vertellen bijvoorbeeld dat in de Hadhramaut de bruidsschat zo'n 500 Maria Theresia Thalers waard moest zijn, maar in Wadi 'Amd was twaalf van deze munten genoeg.

Doorgaans moeten de sieraden in ieder geval een complete set vormen: meerdere armbanden, kettingen, een hoofdversiering, oorbellen... In Marokko bijvoorbeeld hoorde de bruid in ieder geval armbanden, enkelbanden, ringen, een halssieraad met koraal en andere kostbare materialen en een hoofdsieraad te ontvangen. Hoe belangrijk deze gift in sieraden was, blijkt uit de naamgeving van sommige stukken. Een halssieraad uit Jemen draagt de naam 'lazim', dat in het Arabisch 'moet' betekent: dit stuk moet in ieder geval onderdeel uitmaken van de bruidsschat.

Gedurende haar leven verzamelt een vrouw vervolgens meer sieraden. Bij de geboorte van kinderen of als er meer geld te besteden is, komen er sieraden bij.

Munten en sieraden

Om status en rijkdom te laten zien, worden veel munten verwerkt in sieraden en andere versierselen. Het gaat daarbij niet meer om de geldelijke waarde van de munt; die is immers tot nul gereduceerd nadat er oogjes aan gesoldeerd zijn om ze aan kettingen te rijgen of op kleding te naaien; er stenen op gemonteerd zijn of, zoals in Algerije veel voorkomt, de hele munt als basis voor kleurrijk emailleerwerk wordt gebruikt.

Paar armbanden uit Egypte. De zilverstempels zijn aan de buitenkant geplaatst

*BIJ DE GEBOORTE VAN KINDEREN OF ALS ER MEER
GELD TE BESTEDEN IS, KOMEN ER SIERADEN BIJ*

Twee Maria Theresia Thalers uit Palestina. Door het jarenlange dragen op een hoofdbedekking zijn de munten zichtbaar verweerd geraakt

Het gebruik van munten stamt nog uit de tijd dat er geen zilverstempels bestonden. Zilveren munten waren de enige manier om een vast zilvergehalte en daarmee een vaste waarde te laten zien: aan zilveren sieraden was voor de komst van de keurmerken niet te zien wat het zilvergehalte was. Door het dragen van internationaal geaccepteerde munten was het toch mogelijk weelde en rijkdom te tonen. Een van de meest geliefde munten om in sieraden te verwerken was de Maria Theresia Thaler. Deze Oostenrijkse munt werd geslagen door keizerin Maria Theresia en was een van de eerste munten met een gegarandeerd zilvergehalte. De munt werd in korte tijd zeer populair in het hele Midden-Oosten en daarbuiten. Door de Maria Theresia Thalers in sieraden te verwerken, kon de draagster laten zien dat ze over werkelijke rijkdom beschikte. De munten werden tot hangers verwerkt, op sluiers gedragen, in hoofdversieringen, kettingen, ringen en armbanden opgenomen.

Vanwege de grote populariteit werden ze ook al snel vervalst. Vanaf een afstandje was soms moeilijk te zien of munten op een sieraad echt waren of namaak, waardoor de status van de draagster en haar gezin op het eerste gezicht onaangestast bleef. Bij nadere beschouwing en uiteraard bij verkoop bleef de illusie niet lang in stand. Naast de bekende munten als de Maria Theresia Thaler werden ook veel lokale munten in sieraden en kleding verwerkt, of munten die in de betreffende landen in

circulatie waren. Zo worden op het Arabisch Schiereiland ook veel Indiase roepies gebruikt, aan sieraden uit Oezbekistan en Afghanistan hangen veel Russische munten, in sieraden uit de Maghreb worden Europese munten teruggevonden. Door de sieraden te bestuderen op het gebruik van munten, wordt de economische reikwijdte zichtbaar van de groep waarin de draagster zich bevindt. Rond het begin van de 20e eeuw werden in de meeste landen rond de Middellandse Zee officiële zilverkeurmerken ingevoerd. In Marokko werden rond 1860 de eerste zilverstempels gebruikt, en vanaf 1925 werd een landelijk systeem van keurmerken geïntroduceerd. Egypte begon in 1906 met het gebruik van keurmerken, terwijl Algerije al in 1859 het zilver liet keuren. Door het gebruik van een zilverkeurmerk was ook meteen duidelijk of een sieraad een zeker zilvergehalte had. Door de stempels op de buitenkant van de sieraden te plaatsen werd dat niet alleen voor de draagster, maar ook voor anderen zichtbaar: een goede manier om status en rijkdom te tonen. Voor moderne verzamelaars kunnen deze zilvermerken misleidend zijn: veel oudere stukken werden in het geheel niet voorzien van stempels. Een sieraad zonder stempel wil dus niet zeggen dat het sieraad niet van zilver is! Ook werden sieraden soms pas veel later, bij de verkoop, van een keurmerk voorzien. Een stempel op een sieraad geeft dus ten laatste de datum van verkoop aan.

SIERADEN ZIJN EEN LETTERLIJKE INVESTERING: IN LANDEN WAAR INFLATIE EEN VEEL ZICHTBAARDER ROL SPEELT EN GELD PER JAAR BEDUIDEND MINDER WAARD WORDT, IS HET VERSTANDIGER TE INVESTEREN IN EDELMETALEN ALS GOUD EN ZILVER

'Bint al-balad', een verstandige huisvrouw

Als een vrouw aan het hoofd van haar eigen gezin komt te staan, is het aan haar om het financiële reilen en zeilen van het huishouden in goede banen te leiden. De man verdient het gezinsinkomen, de vrouw is verantwoordelijk voor het organiseren van het huishouden: eten, kleding, schoolspullen voor de kinderen... en daarnaast sparen voor onvoorziene omstandigheden. Een vrouw die op verstandige wijze haar huishouden runt, in hoog sociaal aanzien staat en daarnaast ook nog weet te sparen, wordt in de volksbuurten van Cairo een 'bint al-balad' genoemd: een dochter van het land. Verzekeringen zijn voor het overgrote deel van de mensen niet bereikbaar, en dus moet er voor doktersbezoek of kapotte wasmachines een andere inkomstenbron worden aangeboord. Dat is waar de sieraden van een vrouw om de hoek komen kijken. Sieraden zijn een letterlijke investering: in landen waar inflatie een veel zichtbaarder rol speelt en geld per jaar beduidend minder waard wordt, is het verstandiger te investeren in edelmetalen als goud en zilver. Zodra er geld over is, worden er dan ook armbanden, kettingen en oorbellen van gekocht of worden bestaande sieraden ingeruild voor zwaardere exemplaren.

Veel vrouwen in het Midden-Oosten werken in de zogenaamde 'schaduwconomie'. Door te helpen in badhuizen of bij bevallingen en door thuis ambachtelijke voorwerpen als manden en kleding te naaien voor verkoop aan toeristen, zijn veel vrouwen in staat bij te verdienen. In veel gevallen zijn deze activiteiten niet belastingplichtig: het is werk dat hoort bij het verzorgende karakter van de vrouw en dat buiten de officiële banenmarkt valt. Het geldt dat met deze activiteiten wordt verdiend, wordt ook waar mogelijk geïnvesteerd in sieraden. "Crisis? Welke crisis? Ik heb mijn armbanden toch nog?" is geen ijdele opmerking, maar een uitspraak van een schrandere huisvrouw, een echte bint al-balad. Ze is niet alleen in staat haar gezin gevoed en gekleed te houden, maar draagt ook vol trots haar sieraden. Ze heeft ze nog niet hoeven verkopen; haar bankboekje danst zichtbaar om haar polsen. Een duidelijker teken dat ze economische tegenslag op verstandige wijze het hoofd weet te bieden, is bijna niet af te geven. ■

Detailopname van een Algerijnse adwir of hoofdoekspeld. De speld is geheel op een Franse munt gemonteerd

Detail van een halsketting uit de regio rond Sousse, Marokko. Munten, schelpen, zilveren ornamenten en kralen uit koraal en glas vormen een kleurrijk geheel. Hoe uitgebreider de halsketting, hoe rijker de draagster